

managing the activity of mentally retarded school students', particularly when performing practical tasks at the lessons of labour training, has not been studied on theoretical level and has not been implemented into the practice of teaching such children. The analysis of research results in ability of children with mental deficiency (mild case), with mental retardation and those who develop normally to be guided by visual aids has given an opportunity to identify the peculiarities of performing practical tasks with different types of visual support by mentally deficient school students.

Key words: visual aids, labour training, general labour skills, practical activity.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2013 р.

Прийнято до друку 27.06.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Тархан Л. З.

УДК 37.035.3:61-057.875

Г. Е. Кардашевська

ПРОФЕСІЙНІ ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Ціннісні орієнтації формують основу свідомості й поведінки особистості та впливають на її розвиток. Цінності професійної діяльності є основою, яка визначає значення діяльності для особистості та суспільства. Від того, як особистість у процесі професійного розвитку вибудовує свою систему цінностей залежить ефективність професійної діяльності.

В даний час серед значної частини молоді мають місце зниження рівня загальної культури і соціальної свідомості, утриманські установки, що ускладнює засвоєння знань у процесі професійної освіти та вступу в самостійне життя. Нерідко молоді люди не мають достатньої мотивації для повноцінного оволодіння професією і реалізацією творчого потенціалу. Професійна діяльність у більшості випадків розглядається молоддю лише як засіб досягнення матеріального благополуччя. Студентам доводиться робити життєво важливий вибір між прагненням до досягнення високого рівня добробуту і прагненням до реалізації свого потенціалу. Нерідко ці прагнення виявляються несумісними, що призводить до труднощів у процесі професійного становлення особистості майбутнього фахівця, до втрати смислового боку професійної діяльності, втрати мотивації навчально-професійної діяльності.

Складні питання розвитку сучасної молоді, її світогляду та системи ціннісних орієнтацій знаходяться у центрі наукових інтересів

багатьох дослідників (Г. Артемчик, Н. Асташової, І. Беха, П. Ігнатенка, І. Зязюна, О. Норова, Г. Оникович, В. Первака, В. Поповича, А. Похресника, Г. Січкаренко, О. Сухомлинської, М. Яницького та ін.). Формування ціннісних орієнтацій особистості під час навчання у вищій школі вивчали В. Волкова, О. Галицьких, О. Гданська, О. Глушман, С. Єрмакова, В. Іздебська та ін.

Значний інтерес має означена проблематика у контексті формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх лікарів. Стан розвиненості ціннісної сфери майбутніх лікарів досліджували Т. Дем'янчук, Ю. Дерябкін, Т. Скрябіна, О. Уваркіна та ін. О. Уваркіна зробила спробу провести системний аналіз ціннісних орієнтацій студентів-медиків. О. Андрійчук пропонує способи виховання студентів-медиків у процесі фахової підготовки.

Втім, залишається актуальним вивчення професійної ціннісної сфери студентів в процесі їх навчання у вищій школі, набуття спеціальності; змін у ціннісній сфері професіонала; узгодження особистісних та професійних цінностей.

Мета статті – визначити особливості професійних ціннісних орієнтацій майбутніх лікарів.

Особливу значимість вивчення ціннісних орієнтацій і процесу їх формування набуває у професіях-сферах „Людина – Людина”. Це пов'язано з тим, що структура цінностей особистості суб'єктів цієї професійної діяльності виступає її умовою, засобом і кінцевим результатом [2].

Термін „цінність” вказує на людське, соціальне і культурне значення певних явищ дійсності, в цьому дослідженні – на значення медичної професійної діяльності. Ставлення до цінностей відбивається в ціннісних орієнтаціях особистості.

Ціннісні орієнтації допомагають зробити правильний вибір поведінки в тих чи інших ситуаціях, долати кризові періоди, відрізнити суттєве від несуттєвого. У ціннісних орієнтаціях акумулюються весь життєвий досвід, накопичений особистістю в її індивідуальному розвитку, всі сліди зовнішніх впливів з боку природи та суспільства.

Ціннісні орієнтації, сформовані в результаті соціалізації, накладають відбиток на вибір майбутньої спеціальності і ставлення до майбутньої роботи. У ціннісних орієнтаціях знаходиться відображення уявлення студентів про чинники, що дозволяють досягти бажаної мети. Якщо для студента представляє цінність зміст майбутньої роботи, то фактором досягнення успіху в житті будуть одержання професійної кваліфікації, вивчення нового, працьовитість, працездатність, та інші складові сутнісні характеристики особистості.

Так, професійні ціннісні орієнтації містять ставлення до засвоєння знань, здатності застосовувати ці знання у практичній діяльності, генерувати ідеї, творчо трансформувати світ і себе. Професійні ціннісні орієнтації спрямовані на цінність професії, яка складається як із

самостійного її значення для розвитку і творчого самовираження особистості, так і з того, що трудова діяльність є засобом досягнення різних благ, до яких прагнуть члени суспільства.

На думку З. Павлютенкової, професійні ціннісні орієнтації можна розглядати як вибіркоче, стале ставлення людини до різних аспектів професійної діяльності, специфічних ознак професійної праці, характеристик професії. Особливість професійних ціннісних орієнтацій лікаря в тому, що вони майже збігаються з духовними та морально-етичними ціннісними орієнтаціями. Гуманізм лікаря співпадає з соціальною функцією медицини. Він виявляється в активному прагненні допомогти хворому, використати всі можливості для охорони здоров'я. Специфічність професійних ціннісних орієнтацій медиків також полягає в об'єкті професійного впливу – людині. Людина – це об'єкт найвищого ступеня складності. Поряд з такими якостями, як спостережливість і проникливість, професійна наполегливість, розвинуте клінічне мислення, не менш важливими для медичного працівника є співчуття, чесність, порядність, здатність до самозречення [5].

Професійні цінності лікаря – це ядро аксіологічної сфери особистості фахівця, база його особистісного і професійного зростання. Вони являють собою форму суспільної свідомості, яка регламентує медичну діяльність і виражає зв'язок між суспільними очікуваннями щодо медичної професії та готовністю фахівця задовольняти ці очікуванням. Як суспільні очікування, в умовах вищої медичної школи професійні цінності визначаються за допомогою змісту та організації навчально-виховного процесу. Їх трансформація в особистісно-професійні цінності додає ціннісної позиції майбутнього лікаря актуальний, дієвий, соціально і особистісно значущий характер.

Одна з характеристик професіоналізму сучасного лікаря – це духовно-моральна складова медичної діяльності. Низький рівень духовно-моральної культури, пишуть Н. Кудрявая, Є. Уколова, А. Молчанов та ін, неминуче призводить до деетізації професійної свідомості та діяльності лікаря. При цьому деформується не тільки його клінічне мислення, але і моральні підвалини, що виражається в трьох планах: в соціальних установках лікаря по відношенню до пацієнта; в моделях відносин лікар – пацієнт; в медико-деонтологічних казусах.

При деформації моральних установок лікарю стає важче виконувати свої моральні зобов'язання по відношенню до колег, пацієнтів та їх родичів. Особливістю медичного професіоналізму є те, що його вдосконалення стимулюється моральними мотивами – милосердям, альтруїзмом, турботою про людину, прагненням врятувати і зберегти життя та здоров'я. Для фахівців, професійна діяльність яких безпосередньо впливає на людину, особистісні характеристики є не менш важливими для успішної діяльності, ніж теоретичні знання та практичні вміння, поділ особистісних та професійних якостей можливий лише умовно.

Висловлювання про якості, необхідні справжньому лікарю, містяться, зокрема, в вавилонських, єгипетських, індійських, китайських, російських та інших рукописних пам'ятках. Але тільки мислитель і лікар Гіппократ (V – IV ст. до н. е.) у своїй знаменитій „Клятві” вперше сформулював морально-етичні норми медичної професії, тим самим зробив величезний вплив на формування цілісного уявлення про лікаря. Визначаючи найважливіші якості, притаманні справжньому лікареві, на перше місце дослідники ставлять гуманне ставлення до хворого, відповідальність, безкорисливість, правдивість, скромність, працьовитість, культуру, колегіальність, постійне вдосконалення своїх знань [2].

Спираючись на положення про гуманний характер медичної діяльності, правомірно розглядати в якості базових професійних цінностей людину, її життя та здоров'я. А беручи до уваги той факт, що професійне виховання сприяє набуттю певного соціального (професійного) досвіду, в групу базових цінностей слід включити професійні знання, професійні вміння та професійно значущі якості особистості, які в сукупності дозволяють ефективно здійснювати гуманну медичну діяльність.

Отже, професійний розвиток передбачає не тільки оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками, але й становлення особистості професіонала, одним з найважливіших компонентом якої є узгоджені професійні ціннісні орієнтації. Студентський вік є сензитивним для розвитку професійних ціннісних орієнтацій. В умовах навчально-виховного процесу у ВНЗ студенти розвиваються як фахівці, для яких сама професійна діяльність, особистість тих людей, з якими вони будуть взаємодіяти в процесі здійснення професійної діяльності повинні представляти найвищу цінність.

Загальна мета виховного процесу на основі аксіологічного підходу є формування ціннісного ставлення до професійної діяльності лікаря, відповідно, результатом цього процесу є формування професійних ціннісних орієнтацій у студентів – на людину, забезпечення її здоров'я та збереження життя за допомогою використання професійних знань, умінь, навичок і здібностей; на освітній процес, що сприяє набуттю базового професійного досвіду, необхідного для „входження” в професію. Названі орієнтації формуються на основі базових професійних цінностей. Відповідно цим цінностям виділяються взаємопов'язані у професійній діяльності особистості ціннісні відносини: до людини, її здоров'я і життя, до професійних знань, професійних умінь, професійно значущих якостей особистості. Таким чином, носіями цінності виступають людина, її життя і здоров'я, а також освітній процес професійної підготовки.

У підсумках, підкреслимо, що розвиток професійних ціннісних орієнтацій не може бути представлений як вивчення окремого навчального курсу. Процес становлення ціннісно-орієнтаційної системи професіонала носить тривалий і суперечливий характер, він триває протягом усього навчання у вищій школі, має неоднозначний характер на

кожному етапі. Розвиток професійних ціннісних орієнтацій повинен розглядатися як один з пріоритетних напрямків навчально-виховної роботи ВНЗ, що вимагає пильної уваги, розробки засобів і технологій його здійснення. Формувати професійні цінності потрібно починати з моменту вступу до вищого навчального закладу і здійснювати цей процес до завершення навчання. Цілісна педагогічна модель формування професійних ціннісних орієнтацій передбачає багаторазове відтворення ціннісних ідей протягом кількох років навчання, а не лише одноразове ознайомлення інформуючого типу.

Виконана стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого дослідження потребують вивчення форм і методів формування професійних ціннісних орієнтацій у позанавчальній діяльності як складовій навчально-виховного процесу медичного університету.

Список використаної літератури

1. Веденко Б. Г. Естетична медицина — крок до покращення медичного обслуговування населення / Б. Г. Веденко, Л. Б. Веденко, В. Г. Даценко та ін. // Актуальні питання сучасної медицини. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 320 с. **2. Маяковская Н. В.** Профессиональное воспитание будущего врача в медицинском вузе на основе аксиологического подхода : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / Н. В. Маяковская. – Шуя, 2012. – 25 с. **3. Павлютенкова З. П.** Формирование профессиональных ценностных ориентаций у учащихся профессиональных технических училищ : Дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования” / З. П. Павлютенкова. – К., 1985. – 196 с. **4. Попов М. В.** Аксиология і медицина / М. В. Попов. – К. : ПАРАПАН, 2003. – 281 с. **5. Скрябіна Т. О.** Формування ціннісних орієнтацій студентів вищих медичних навчальних закладів у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу: Дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Т. О. Скрябіна. – Луганськ, 2010. – 227 с.

Кардашевська Г. Е. Професійні ціннісні орієнтації майбутніх лікарів

У статті визначено сутність ціннісних орієнтацій, їх місце в ціннісній системі особистості; проаналізована проблема формування професійних ціннісних орієнтацій студентства в психолого-педагогічній літературі; обговорюються особливості професійної діяльності в професіях-сферах „людина – людина”; розкриті особливості професійних ціннісних орієнтацій майбутнього лікаря; виявлені базові цінності майбутнього лікаря; обговорюється морально-етичні норми професії лікаря, її гуманний характер; розглянуті проблеми процесу формування

професійних ціннісних орієнтацій в умовах навчально-виховного процесу ВНЗ.

Ключові слова: цінність, професійні ціннісні орієнтації, система ціннісних орієнтацій лікаря, професійна діяльність, професіоналізм лікаря, навчально-виховний процес.

Кардашевская А. Э. Профессиональные ценностные ориентации будущих врачей

В статье определена сущность ценностных ориентаций, их место в ценностной системе личности; проанализирована проблема формирования профессиональных ценностных ориентаций студенчества в психолого-педагогической литературе; обсуждаются особенности профессиональной деятельности в профессиях-сферах „человек – человек”; раскрыты особенности профессиональных ценностных ориентаций будущего врача; выявлены базовые ценности будущего медика; рассмотрены проблемы процесса формирования профессиональных ценностных ориентаций в условиях учебно-воспитательного процесса вуза.

Ключевые слова: ценность, профессиональные ценностные ориентации, система ценностных ориентаций врача, профессиональная деятельность, профессионализм врача, учебно-воспитательный процесс.

Kardashevska G. E. The Professional Value Orientations of the Future Doctors

The essence of values and their place in the value system of the individual is considered in the article; the problem of the formation of professional value orientations of students in the psychological and educational literature is analyzed; discusses the features of professional work in the professional areas of „human rights”; the professional value orientations of a future doctor are cleared up; the system of the qualities of a real doctor is offered; the core values of the future physician was identified; the moral and ethical standards of the medical profession are discussed, its humane; the problems of the formation of professional value orientations in the educational process of the university are determined. The features of the professional value orientations of a doctor are following: a specific implementation of moral principles concerning the tasks and conditions of medical practice; the manifestation of the physician to the patient and society from the standpoint of preserving life; the extreme complexity of the object of occupational exposure – a man, virtually identical with the universal spiritual and moral and ethical values.

Key words: value, professional value orientation, the system of value orientations of the future doctors, occupational, professionalism of a doctor, education process.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2013 р.

Прийнято до друку 27.06.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.